

Iran og atomvåben
side 2

Pugwash og
atomvåben
side 4

Politivold
side 6 og 7

Retssikkerheden i
asylsystemet
side 8

Nyt fra sekretariatet
side 10

Genopdragelse af
etniske unge
side 11

Muftien og
tørklæderne
side 12

Anmeldelser
side 13

Leder:

Forbrydelser mod menneskeheden?

For at sikre at byen Fallujah i Irak kan deltage i valget den 27. januar 2005, har man fra de krigsførende landes side foretaget de handlinger over for byen, som vi har været vidne til i fjernsynet og i andre medier. Vi har ved denne og tidligere lejligheder overværet, hvordan menige eller måske i nogle tilfælde yngre officerer har optrådt på en måde, der tilsyneladende klart er i strid med krigens regler. Dette gælder f.eks. henrettelsen af en, så vidt man kunne se, uskadeliggjort iraker.

Megen harme vendes mod denne militærperson, selvom vi efter alt at dømme må regne med, at lignende er sket i måske ganske mange situationer.

For nogle måneder siden forargedes vi også over den tortur der foregik i visse af fængslerne i Irak og igen er det åbenbart de menige eller underordnede, som er blevet gjort til genstand for strafforfølgning.

Et citat fra præsident Theodore Roosevelt randt mig i den forbindelse i hu. I forbindelse med USA-krigen mod Filippinerne i begyndelsen af forrige århundrede, havde en officer af en lavere grad beordret sine soldater til at dræbe alle mandlige indbyggere over 10 år i en landsby. Episoden rystede mange i USA. Præsidenten udtalte:

"...the very fact that warfare is of such a character as to afford infinite provocation for the commission of acts of cruelty by junior officers and the enlisted men, must make the officers in high and responsible positions peculiarly careful in bearing and conduct so as to keep a moral check over any acts of an improper character by their subordinates".

De der har ansvaret for den krig der føres, har også ansvaret for handlinger af den karakter, der her er tale om. Man må sætte sig i den situation, som den menige soldat der måske skal ned og rydde et kælder-lokale er i. Bliver han mødt af geværild eller håndgranater, hvis han ikke skyder først, uanset hvem der måtte være i kælderen? Jeg er bange for at denne erkendelse af krigens nødvendige følger er uomgængelig. Afstraffelsen af den, der måske tror han redder sit eget liv, uden at drage de virkelig ansvarlige til ansvar, er en kynisk form for ansvarsflugt fra ledelsernes side.

Ole Espersen, formand for Den danske Helsinki Komité

Pligten til at efterforske overgreb på minoriteter

Af Jonas Christoffersen, adjunkt ved Juridisk Fakultet, Københavns Universitet

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol i Strasbourg har afsagt en banebrydende dom om pligten til at efterforske diskriminerende overgreb på minoriteter. Dommen fastslog, at Europarådets medlemsstater har en særlig pligt til at efterforske sager, hvor der er anledning til at tro, at magtanvendelse er baseret på diskrimination.

Overgreb på minoriteter hører til dagens orden i mange samfund. Overgrebene foretages af såvel myndigheder som privatpersoner. I nogle lande, som Danmark, forekommer overgrebene i ringe antal og relativt sjældent, men i andre lande forekommer overgreb systematisk.

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har i en række sager taget stilling til Tyrkiske myndigheders overgreb på kurdere. Der gælder sager om uforholdsmæssig magtanvendelse, umenneskelig og nedværdigende behandling, tortur, drab og forsvindinger. I flere sager har ofre eller deres efterladte anført, at der var tale om systematiske krænkelser af kurdernes rettigheder, og at myndighederne i det hele handlede diskriminerende. Tilsvarende problemstillinger gør sig gældende i forhold til andre minoriteter, f.eks. Romaer i Bulgarien. Det var netop en sag om uforholdsmæssig magtanvendelse over for to Romaer, der gav Menneskerettighedsdomstolen anledning til at afsige den banebrydende dom.

Nachova m.fl. mod Bulgarien

Sagen handlede om to 21-årige Romaer, der gjorde militærtjeneste i en særlig enhed af hæren, som beskæftigede sig med forskellige civile byggeprojekter. Ef-

ter at være udeblevet fra tjeneste, blev de nogle måneders fængselsstraf, som de undslap fra. De blev straks efterlyst, og nogle få dage senere fik militærpolitiet et tip op deres opholdssted. Selv om der ikke var anledning til at tro, at de var bevæbnede, blev fire militærpolitifolk beordret til at anholde dem under anvendelse af ethvert middel, ligesom politiet fik ordre om at bære håndvåben, automatrifler samt skudsikre veste. Da de to undvigne fanger opdagede militærpolitiet flygtede de til fods, men de blev antruffet og dræbte ved skud affyret af en major. Detaljerne i hændelsen er i øvrigt af underordnet betydning, bortset fra at majoren kort efter vendte sit våben mod et vidne og råbte: "I forbandede sigøjnere".

Retten til liv

Menneskerettighedsdomstolen fandt, at drabene i sig selv krænkede retten til livet, allerede fordi det normalt legitime hensyn til at gennemføre arrestationer aldrig må bringe menneskeliv på spil, i tilfælde hvor den undvigende har begået en ikke-voldelig forbrydelse og ikke udgør nogen risiko for andre (pr. 103), men også fordi anvendelsen af skydevåben under alle omstændigheder var uforholdsmæssig. For det tredje var arrestationen ikke planlagt med henblik på at minimere risikoen for tab af menneskeliv, hvilket øjensynlig skyldtes utilstrækkelige regler og træning. For det fjerde var retten til liv krænket, fordi de Bulgarske myndigheder ikke i forbindelse med efterforskningen af drabene anvendte retlige standarder, der var sammenlignelige med Menneskerettighedskonventionens standarder. Det er første gang, Menneskerettighedskonventionen har statueret krænkelser af konventionen med den begrundelse. For det femte var

Kolofon:

Dette nyhedsblad udgives af Den Danske Helsingfors Komité for Menneskerettigheder, som er en selvstændig, frivillig organisation, der arbejder for styrkelsen af demokrati, menneskerettigheder og mindretalsbeskyttelse i OSCE-regionen. Komitéen er medlem af The International Helsinki Federation for Human Rights, IHF, som er paraplyorganisation og internationalt sekretariat for de 41 nationale Helsinki-komitéer.

Nyhedsbladet bringer artikler om menneskerettighedsspørgsmål i Danmark og andre OSCE-lande, formidler nyheder og rapporter fra Den Danske Helsingforskomité's egne projekter og viderebringer nyheder fra andre nationale Helsingforskomitéer, fra IHF samt fra andre menneskerettighedsorganisationer, alt sammen med det formål at skabe opmærksomhed om menneskerettighedsproblemer indenfor OSCE-regionen. Nyhedsbladet udkommer i 300 eksemplarer 4-6 gange årligt. Indlæg og bidrag kan sendes til bladets redaktion: Den danske Helsingforskomité, Gothersgade 89, 1123 København K, eller på Helsingforskomitéens email: main@helsinki-komiteen.dk mærket "Nyhedsblad". Deadline for næste nummer er 2/1 2005.

Bladet kan også læses på komitéens hjemmeside: www.helsinki-komiteen.dk.

Artikler og andre bidrag tegner ikke nødvendigvis Den Danske Helsingfors Komité's og redaktionens holdninger. Dette nummer af bladet er redigeret af Niels Groth (der er ansvarlig over for presseloven), Klaus Groth, Ruth Gunnarsen, Lis Bentzen og Anne-Marie Vestergaard og er sat op af Rune Brandt Larsen. Arne Piel Christensen er kontakt til komitéens bestyrelse. Trykt hos Tryk 16, Fiolstræde 10, København.

efterforskningen i det hele tager ineffektiv og mangelfuld. Så langt så godt.

grund, at der også forelå en materiel krænkelse af forbudet mod diskrimination.

Forbudet mod diskriminerende magtanvendelse

Bortset fra den utilstrækkelige retlige beskyttelse efter Bulgarsk ret, så er dommen først og fremmest af interesse, fordi Menneskerettighedsdomstolen for første gang fastslår, at Europarådets medlemsstater har en selvstændig pligt til at rette efterforskningen af myndigheders magtanvendelse mod et muligt racistisk eller diskriminerende motiv.

Menneskerettighedsdomstolen nøjedes imidlertid ikke med at konstatere, at forbudet mod diskrimination i artikel 14 var krænket af rent formelle grunde, nemlig den manglende efterforskning af det mulige racistiske motiv bag drabene. Domstolen tog den ineffektive efterforskning i betragtning ved bedømmelsen af det bevismæssige spørgsmål, om drabene rent faktisk var racistisk motiveret. Dette forhold blev aldrig blotlagt af de Bulgarske myndigheder, og Domstolen var derfor ikke i besiddelse af tilstrækkelig bevis for det racistiske motiv. Domstolen fandt imidlertid, at der på grund af de bevismæssige vanskeligheder i sager af den karakter, er behov for en mere smidig tilgang til bevisbedømmelsen. Domstolen vendte derfor bevisbyrden om, således at de Bulgarske myndigheder måtte bevise, at drabene ikke havde været racistisk motiveret. Det kunne den Bulgarske regering selvsagt ikke, da forholdet ikke var efterforsket. Menneskerettighedsdomstolen fandt på den bag-

Perspektiver

Menneskerettighedsdomstolens dom har vidtrækkende perspektiver. For det første, fordi Domstolen statuerer krænkelse af retten til liv på grund af den utilstrækkelige retsbeskyttelse i Bulgarien, og for det andet fordi pligten til at efterforske diskriminerende overgreb knæsesættes som en integreret del af forbudet mod diskrimination. Denne efterforskningspligt kan få betydning på adskillige områder og har et betydeligt potentiale til sikringen af menneskerets rettigheder i Europa. Det må imidlertid erkendes, at Domstolen går for vidt, når den vender bevisbyrden om og finder det racistiske motiv bevist, når det racistiske motiv netop ikke var efterforsket og derfor henlå ubelyst. Også på det punkt bliver det interessant at se, om Storkammeret vil tiltræde kammerets fortolkning.

Menneskerettighedsdomstolens dom i *Nachova and Others v. Bulgaria* (dom af 26. februar 2004 i sag nr. 43577/98 and 43579/98) kan findes via www.echr.coe.int

Hvad ville Henrik Stangerup tænke i år 2004?

Af Anne-Marie Vestergaard, cand.mag.

Forfatteren Henrik Stangerup opfattede sig selv som værende en kulturradikal i arven fra Brandes og PH, hvilket er en interessant selvforståelse set i lyset af regeringens kulturkamp. Hvor Stangerup især i halvfjerdsere og firserne af mange blev opfattet som borgerlig og højreorienteret, er billedet idag, seks år efter hans død, heldigvis mere nuanceret. Adskillige bogudgivelser indenfor de sidste par år vidner om en fornyet interesse for hans liv og forfatterskab, hvor især reportager og essays bliver genlæst. Trods prædikatet højreorienteret kan man vanskeligt forestille sig at han ville være vild med den nuværende regering. Han var en erklæret liberalt og socialt indstillet demokrat, hvilket han ikke så nogen modsigelse i. Hvad der især kendetegnede hans politiske skribentvirksomhed var et europæisk og internationalt udsyn som var en sjældenhed i Danmark i årene op til Murens fald, ligesom han altid havde været tilhænger af det europæiske fællesskab. Hans tænkning gør egentlig op med traditionelle danske opdelinger i højre og venstre.

I den fransksprogede, oprindelige udgave af *Lettre Internationale* skrev Stangerup således i foråret 1987 en artikel med overskriften "Imitation ou nivellement", ("Imitation eller nivellering"). Det i Paris beliggende tidsskrift havde dengang tre år på bagen. Tidsskriftet eksisterer stadig og har bl.a. en dansk udgave. I artiklen fokuserer Stangerup på Europas historie, der på tragisk vis har været præget af forskellige politiske manifestationer af en gnosticismetænkning, med rod i dels kristendommen, dels hegeliensk tænkning. Den manifesterede virkelighed dækker i gnosticismen over en dybere sandhed. Han ser historiens excesser, navnlig forskellige udgaver af fascisme og kommunisme, som postulerede skjulte sandheder. De bevægelser forklares da som forbrydelser der har kunnet retfærdiggøre sig selv som perverterede religiøse messer for en højere sandhed. Forskelle udviskes, godt og ondt kan i den optik ikke skelnes fra hinanden. I nutiden, altså firserne, gælder derimod en lov om at sandheden er i virkeligheden. Forskelle udviskes også her, men det sker på en meget mere fredssommelig vis. Nutidens socialdemokratisk ledede samfund i Nord-europa karakteriserer Stangerup med det Kierke-

gaardske begreb "nivellering". Der er tale om en samfundsmekanisme der udjævner alting og gør individet til et nummer. For Stangerup er begge typer af virkelighedsopfattelser farlige. Men afvisningen af den danske socialdemokratisme betyder ikke at han omfavner en rent liberalistisk ideologi.

Stangerup sammenfatter sine overvejelser omkring forfatterens rolle. Han pointerer at forfatteren om nogen skal være en ansvarlig virkelighedsfortolker, netop på den dobbelte baggrund af Europas blodige historie og samtidens umærkelige nivellering. Hans credo for sin forfattervirksomhed, som han slutter artiklen med, kan i allerhøjeste grad inspirere os i dag. Det kan nemlig bruges af alle selvstændigt tænkende væsner i denne vor sære, komplekse nutid, hvor den dominerende tale om "Udviklingen" og "Globaliseringen" ofte får en selvevident karakter. De to begreber ses næsten altid som værende udtryk for en naturlig lovmæssighed, med det resultat at markeds kræfterne gang på gang synes at være ophøjet til en overnational lov. Stangerups nuancerede holdning til på den ene side idealer, på den anden side det konkrete kan inspirere os i dag. Vi bør vågent og kritisk spørge til de ord og begreber der cirkulerer i kraft af den dominerende tale. Begreberne "Udvikling" og "Globalisering" repræsenterer som oftest et tankesæt som får en ureflekteret, selvfølgelig betydning i vores måde at forholde os til den mangfoldige, kaotiske virkelighed på. Faren er at vi mister grebet. Det gælder derfor om at finde en mellemvej:

"At beskrive virkeligheden, uden på en hysterisk måde at kræve at der er noget bag den og uden småligt at besværges at alt er blot og bar virkelighed, det betyder for en forfatter at gå på den vanskelige sti mellem den sorte messe og nivelleringen." (min oversættelse)

Det betyder at hverken forestillingen om en dybere, sandere, og mere "rigtig" realitet bag fænomenerne eller den lalleglade "alt er lige virkeligt og sandt-attitude" er brugbar. Den ene fører til en form for diktatur, den

anden til en total konturløshed og ligegyldighed.

Hvis Stangerup levede i dag, ville han ganske givet levere en intelligent kritik af det snedige, kapitalistiske system der definerer verden for mennesker ved hjælp af begreber som "det udviklende arbejde", "den lærende organisation", "personlig vækst", "udvikling" og "kvalitetsstyring". Stangerup ville sikkert tale om en ny, kompleks form for negativitet og sige: "Tag den, tekno-krater af alle slags, ypperstepræster for en ny religion, der med jeres luftige symbolsprog retfærdiggør en brutal økonomisk orden, hvor det enkelte menneske er pisket til at optimere sin værdi som arbejdskraft, hele tiden, med truslen om arbejdsløshed og udstødelse hængende over hovedet." Og han ville undre sig over at i dette system bliver også intellektuelle en arbejdskraft, og deres indsats bliver målt og vejret. Jævnfør regeringens krav til forskningen om at den skal kunne gøres op i kroner og øre. Den økonomiske tænkning er ved at sive ud i alle grene af samfundslivet. Med den indbyggede risiko at mange intellektuelle og forskere blot vil komme til at deltage i messen for en ny religion, Markedet, selvom de hævder at de skaber genuine nye indsigter, ny viden. Er det måske et tegn på at gnosticisme og nivellering nu for alvor er på færde på én og samme tid? Er det dyrkelse af religion på et plan og ensliggørelse af individer og værdier på et andet plan? En hævdelelse af en skjult sandhed og en "overkonkret" virkelighed, samtidig og forskudt?

I artiklen fra 1987 mener Stangerup at den smalle vej i midten indebærer at man kan være europæer på den gode måde igen, efter det langvarige selvhad som havde kastet europæeren i armene på "negativitetens utallige dæmoner". Her hentydes selvfølgelig til de farlige ideologier af forskellig karakter som i tidens løb har ført til ufattelige katastrofer i Europa. Måske ville han, hvis han stadig levede, tale om en subtil form for diktatur, en "blød totalitarisme" i det nye årtusinds Europa, hvor den økonomiske tænkning iklæder sig farverige gevandter og kalder sig "nytænkning", "innovation", "kreativitet" og andre honnørord. Sikker er det at hans egen integritet som uregerlig intellektuel med afsmag for bloktænkning, hans øje for det unikke i den menneskelige virkelighed, hans respekt for individet, kan inspirere os i dag, hvor vi om noget tænker kollektivt og systemagtigt, på trods af en individualisering i det ydre. Hans bud på et mere menneskeligt samfund ville da være et samfund som ikke kun er indrettet efter den økonomiske, "fornuftige" tænkning. Han nåede da også på sine sene-

re dage at udtrykke bekymring over den grænseoverskridende storkapitalisme, som han så som en direkte trussel imod demokratiet. Derfor ville Stangerup ganske givet tale om brugbare visioner for et bedre og mere humant samfund, hvis han levede i dag.

Han ville endnu engang udtrykke håb om at et nyt, positivt kapitel kunne begynde for Europa, som i artiklen fra 1987:

"Et kapitel for ånden, for sjælen, for transcendens, for inkarnation, for kærlighed, for tilgivelse, for Gud..."
(min oversættelse)

Den lidt storladne sprogbrug vidner om Stangerups optagethed af Kierkegaard og er et karakteristisk udtryk for det Stangerupske tankeunivers, hvor det enkelte menneske til hver en tid skal være større og vigtigere end samfundssystemet. Individet kan ikke og må ikke gøres til en funktion. Derfor skal den individuelle synsvinkel også kunne sætte sig igennem i sproget. Heri ligger der en radikal forståelse af, og tiltro til, det selvbeholdende, sansende og tænkende individ. Og samtidig ki- men til en socialt ansvarlig humanisme, en meget vigtig pointe på baggrund af kulturkampen - og i den igangværende europæiske diskussion om universalisme.

Valgobservation i Hviderusland

Lukashenko igen og igen

Af Ib Alken, Riga

I en tid hvor Frankrig/Italien inden for den europæiske familie kan sponsorere den libyske leder, Mohammad Ghaddafi's fremføring i det gode internationale selskab, vil vi måske inden for nogle år opleve, at også Alexander Lukashenko bliver EU's nære ven og bolværk mod Øst. Den rolle har han for længst selv skrevet drejebog til.

Funderinger af denne art falder naturligt, for en langtidsobservatør der tilbringer 5 uger i den hviderussiske provins, og af og til må forklare sig selv, hvad han egentlig gør der. I det følgende vil derfor optræde nogle af de udfordringer eller sammenhænge som indfandt sig. De hviler på gentagen iagttagelse, eftersom jeg også deltog for OSCE ved præsident Lukashenko's genvalg i 2001.

Nu i 2004 overvågede OSCE's observatører valg til Nationalforsamlingens nedre kammer, repræsentanternes hus. Vort mandat var begrænset til parlamentsvalget og omfattede ikke, hvad der politisk blev hovedsagen - referendum om ændring af grundloven.

Folkeafstemningen blev udskrevet af Lukasjenko, der gerne ville have vælgernes tilslutning til en ændring af forfatningen, så han kan fortsætte som præsident, når hans nuværende, anden valgperiode udløber i 2006. De to afstemninger skete samtidigt, og såvel regeringssidens ja-kampagne som oppositionspartiernes nej blandede naturligvis de to valgtæmaer. OSCE valgte meget fornuftigt at lægge distance til et referendum hvis resultat var givet på forhånd.

Det står uklart, hvad der motiverede Lukashenko-regimet til at invitere OSCE observatører til valget den 17. Oktober. Om det var ønsket om at udfordre det internationale samfund som forholder sig kritisk til Belarus, eller behovet for at vise sin egen befolkning at "det tør vi godt".

Hvad nu end tanken har været, så fik myndigheder og præsident hvad de nok havde forudset:

Landsdækkende tilstedeværelse af internationale observatører - heraf to (ud af 22) danske langtidsobservatører og seks (ud af 270) korttiddige - og en vurdering af valgets forløb på de 6.500 valgsteder, som ikke lader nogen tvivl om det urene trav. Hermed var begge formål tilgodeset - befolkningen kunne få det ind-

tryk, at valget fik blåt stempel, og den kritiske vurdering kunne underspilles. Ved en pressekonference dagen efter valget og samtidig med offentliggørelsen af OSCE's meget kritiske foreløbige konklusion, udtalte præsident Lukashenko med et favnende armsving, at OSCE's rapport jo ikke indeholdt noget negativt om valgdagens forløb. Hvilket stemmer overens med, at størsteparten af det kritisable skete før og efter valgstedernes åbningstid.

Med sin selektive læsning af OSCE's vurdering sluttede præsidenten sig til rækken af superdemokratiske diktatorer der er enige med foregangsmanden, Josef Stalin, om at "Det kommer ikke an på, hvordan folk stemmer, men på hvem der tæller stemmerne op". Det stod til fyldest den 17. Oktober.

De manipulationer som OSCE opregner viser, at det især er perioden forud for valget som åbner muligheder. Områderne kandidatregistrering og kampagneadgang, registrering af nationale observatører og den meget vide adgang til tidlig stemmeafgivning. Hertil kommer, at stemmeoptællingen var omgærdet med en del tågebanker - det var vanskeligt for observatørerne at få lov til at følge optællingen på nært hold. - Den læser som vil se detaljerne af OSCE/ODIHRs analyse kan finde den på website www.osce.org/odihr

Valgresultatet blev som bestilt: de 110 mandater i nationalforsamlingens nedre kammer (Repræsentanternes Hus) som skulle besættes, gik næsten udelukkende til kandidater som åbenbart var pro-regime. Af den samlede opposition omkring 100 registrerede kandidater blev mindre end 10 valgt ind. Der deltog ialt 380 kandidater i valget efter at en rigoristisk sorteringsprocedure havde elimineret over 300 "uønskede". Præsidenten havde under hele forløbet gjort det klart hvad han ønskede - alle mandater til kandidater der nyder regeringens tillid, valget afgjort i første runde, genvalg af 30% af det udgående parlaments medlemmer og flere valgte kvinder. I Belarus plejer det at gå som Lukashenko ønsker, og valgets udfald blev ingen undtagelse.

Det skildrede forløb adskiller sig jo mest ved gra-

den af valgmanipulation fra sceneriet i en række andre CIS-områder, Rusland indbefattet. Man kunne så fristes til at spørge, hvad det egentlig er, OSCE's medlemskreds ønsker at påvirke ved at stille den tekniske bistand til rådighed, som udsendelsen af en valg-mission indebærer. Specielt i forhold til en stat, Belarus, hvis leder til forskel fra flere andre i CIS-familien hverken viser tegn på anger eller hensigt til forbedring. Her er klare udsagn fra statsledelsen om, at orienteringen går østover, og at det politiske system indeholder autoritære tendenser. Og ikke desto mindre - eller måske netop derfor - modtager denne statsleder stadigvæk på anfordring klare tilkendegivelser om befolkningens tillid.

Der kan ikke ses bort fra, at Lukashenko ganske vist ikke opererer inden for lovens greenser - han behandler Belarus' forfatning overordentligt pragmatisk - men at han stadigvæk og indtil videre er politisk legitimeret som landets leder i forhold til sit folk. Sålænge han vil og kan levere - Status Quo. Hvis denne antagelse er holdbar, ændrer Lukashenko plads i labyrinten omkring Belarus' nyeste historie - fra at være årsag blir han symptom.

For hviderusserne, der som voksne oplevede Sovjetunionens opløsning og udviklingen i Rusland derefter, står det som et mål i sig selv at undgå et lignende forløb i Belarus. Rublens kollaps og det deraf følgende sammenbrud for befolkningens privatøkonomi er det store skræmmebillede. Tilkomsten af en parvenuklasse af privatøkonomiske banditter ligeledes. Heroverfor står Lukashenko regimets modererede planøkonomi med tilhørende velfærdsnet stærkt. Og af samme grund er der meget lidt vælgerappel i en vestligt modelleret liberalisme. Befolkningen er først og fremmest optagede af problemer som levestandard, arbejdsløshed, uddannelse og sundhedsvæsen og i langt mindre grad af forholdet til omverdenen, menneskerettigheder og demokrati. Hviderusserne er godt tilfredse med tingenes aktuelle tilstand, og det har de også grund til. Bruttonationalproduktet er steget 10,3 % i første halvdel af 2004, og de oplever trods inflation en reelt forøget købekraft.

En sociolog-kontakt nævner sin nylige undersøgelse af holdninger blandt befolkningen i Minsk: over

70% af de adspurgte opfatter sig selv som middelklasse. Og gør opmærksom på, at de mere seriøse politiske partier alle placerer sig enten som venstrefløj eller højrefløj, og overlader det til præsidenten og hans administration at føre de centerpolitikker, som imødekommer vælgerbefolkningens holdninger.

Når ønsket om at bevare denne status quo gælder på det folkelige niveau, kommer der hos eliten yderligere motiver til. Af frygt for russiske tilstande - d.v.s. Yeltsin kredsens reformprogram - støttede den hviderussiske nomenklatura i sommeren 1991 kupmagerne i Moskva. Da kuppet slog fejl frygtede man de sejrendes hævn. Ønsket om at holde distance til styret i Moskva blev dermed en motiverende faktor til at vove springet ind i uafhængighed. Uden at være forberedt hverken personelt eller med tanke for, hvad uafhængigheden skulle bruges til. Resultatet blev derefter - de få år indtil Lukashenko kom til i 1994 oplevedes af de fleste som et kaos, som man ikke ønsker gentaget.

Udtrykt i menneskerettighedernes terminologi kan dilemmaet illustreres på den måde, at hviderusserne værdsætter beskyttelse under FN-konventionen om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder højere end under FN-konventionen om Borgerlige og Politiske rettigheder. Blandt andet savnes nogle nødvendige forudsætninger for at optræde politisk. Det nationale temperament kan opleves som apatisk, afbøjende over for hierarkisk kommando, uvant med at tage initiativ eller ansvar. Det kommer der jo ikke megen forandring af.

Min sociolog-bekendt forklarer, at evnen til at bølge af som en pilegren i lange tider var nødvendigt udstyr til overlevelse. "Arvemassen for lederskab og initiativ blev kraftigt forringet i løbet af een generation. To stednavne, Katyn og Kuropati, symboliserer den systematiske udryddelse af de dele af befolkningen hvis lederskab kunne gøre en forskel." Kuropati er navnet på et skovområde nær Minsk, hvor man i 1988 fandt massegrave med ofre for NKVDs indsats i 1937-41 for en tvangs-sovjetiseringsproces. Ikke langt derfra, ved Katyn, er mindelunden for ofrene for en tysk retaliering der afbrændte alle landsbyer i et område med partisanakti-

(Fortsættes på side 8)

Nordkorea – dialog eller isolation

En opgave for EU-landene ?

Af Mads Fleckner

Der er behov for en gentænkning af Nordkorea-problematikken, der i den grad er blevet knyttet til atomvåben-problematikken. Set i et historisk perspektiv er Nordkorea blevet taberen i et langvarigt geografisk politisk spil, hvor negligering og svigt fra internationale aktører har været det gennemgående træk.

Den 20 februar 2002 besøgte George W. Bush den nyopførte sydkoreanske togstation 'Dorasan' et stenkast fra Nordkorea. Sammen med Sydkoreas daværende præsident Kim Dae Young indviede han stationen, som er det nye tiltag i de diplomatiske forbindelser mellem Nord og Sydkorea. Nu venter sydkoreanerne på, at nordkoreanerne skal blive færdige med deres del af jernbanen så de kan forbinde dem. Om det bringer det delte land tættere på en genforening eller om det blot er endnu en hul politisk manøvre fra begges side er spørgsmålet.

Nordkoreansk mistillid

(Continued from page 7)

vitet.

Måske derfor er der større behov for en evolutionær udvikling - ingen store armbevægelser. Hviderusserne har selv ikke travlt med at ændre rammerne om deres samfundsudvikling. Den russiske statsledelse, som er nærmest til at udvirke forandringer, synes heller ikke at have sådanne hensigter. Vi vestlige naboer vridder hænderne, men har ikke midler og vel knap nok gyldig grund til bratte påvirkninger. Symbolhandlinger af typen den nylige amerikanske blokadelovgivning over for Belarus har sikkert større effekt i amerikansk indenrigspolitik end på forholdet til Belarus. Og trods sit fornyede mandat til militære aggressioner er det svært at forestille sig præsident Bush beordre amerikansk militær indgriben for at genindføre demokrati i Belarus.

Konklusionen blir foreløbig: transition på landets egne præmisser, og derfor A Lot More of the Same. Tilbage står, at 10 mio nære naboer er gidsler for en situa-

tion, som ikke vil vare evigt. Det er vores pligt at holde kontakter vedlige, interessere os for hvad der sker, og om muligt levere puf i rigtige retninger. Sådan at de - mange - i Belarus som er nysgerrige over for og forhåbningsfulde til EU's Europa fornemmer, at naboskabet ikke bare er varm luft og resolutionstekster. At være med til at løfte denne forpligtelse er god nok grund for OSCE til at være tilstede ved valg i Belarus. For at vise kritisk men ikke fjendtlig deltagelse i den udviklingsproces som trods alt er i gang.

denskrigs afslutning. Delingen af landet efter koreakrigen 1950-53 medførte to benhårde regimer, der med hver sine politiske regimer repræsenterede to forskellige ideologier, der langt fra var demokratiske. Fra sidste halvdel af 90'erne fik Sydkorea et reelt demokrati, mens Nordkorea, der havde oplevet sine allieredes nationer gå i opløsning, blev gradvist mere isoleret.

Atomvåben som politisk pressionsmiddel

For et land som Nordkorea, der i den grad er blevet trængt op i en krog efter 89 og opløsningen af Sovjetstaten først i halvfemserne, er atomvåben blevet et politisk pressionsmiddel. Nordkorea er blevet gradvist mere isoleret og har mistet sine allierede, og en befolkning på 23 millioner bliver holdt som gidsler i et ufrugtbart og forsoningsløst politisk klima. Fra begge parter side udgår der ønsker om en fredelig genforening, men spørgsmålet er på hvilke præmisser. Det, der reelt er Nordkoreas problem er simpel energiproduktion. Det meste af deres skove er blevet fældet og den primære energikilde er brunkul. Det er blevet presserende for Nordkorea at finde en stabil energikilde og Atomenergi er det bedste bud. Problemet set fra international side, er den tosidige del af atomprogrammet. Atomkraft er den mest effektive energikilde, men besidder man først teknologien er det ikke svært at omstille energiproduktionen til at producere våben. Ud fra en militærstrategisk synsvinkel vil Nordkorea dog have langt større succes med missiler rettet mod udvalgte sårbare steder i naboregionerne end et egentligt atom-missil arsenal.

Nordkorea er blevet kriminaliseret

Konflikten mellem USA og Nordkorea er hovedsageligt fokuseret på Nordkoreas atomvåbenprogram samt udviklingen af ballistiske missiler. Efter 9/11 og den amerikanske administrations tiltag er det blevet endnu sværere at bløde forholdet op til det næsten hermetisk lukkede land. At Nordkorea af den amerikanske administration blev diagnosticeret som værende en del af "ondskabens akse" i januar 2002 er, hvad man kunne tro, ikke faldet i god jord hos styret i Pyongyang. Med historien og den nuværende atomvåbenproblematik for øje er det svære spørgsmålet ad hvilke veje man skal gå

for at hjælpe den nordkoreanske civilbefolkning ud af dens sult og elendighed uden at styrke regeringen i Pyongyang i dens isolationistiske politik, der har ført til den nordkoreanske økonomis kollaps.

Dialog frem for fjendtlighed

Der er opstået et presserende behov for at tage brodden af den højspændte situation mellem USA og Nordkorea. At styret i Pyongyang ikke er rykket tættere på forhandlingsbordet skyldes særligt de smertelige minder om USA's uheldige udenrigspolitik overfor landet, samt Japans annekstion af halvøen der blev følgen. De håb om en fredelig genforening som Sydkoreas daværende præsident Kim Dae Young bragte med sig i sin solskinspolitik i halvfemserne, synes at være skudt godt i sænk, og med styrkelsen af den nuværende amerikanske administration efter valget kan man frygte en endnu hårdere optrukket front mellem USA og Nordkorea, som igen vil føre til et yderligere anspændt forhold i hele regionen og i værste fald en militær eskalation.

Behov for en neutral part

Der er et behov for en neutral part som for eksempel EU, der både kan mægle, men også bidrage med politisk assistance og uddannelse i en fortløbende nordkoreansk reformproces. EU er godt i gang og samarbejdet mellem de to Koreaer omkring industri og handel er en anden vej, der kan føre til en gradvis opløsning af systemet og hjælpe økonomien i begge lande. Et sådan projekt kunne være det nystartede ambitiøse projekt i den demilitariserede zone på den nordkoreanske side, hvor det sydkoreanske firma 'Hyundai Asan' har søsat et gigantisk industrielt byggeprojekt 'the Kaesong Industrial Zone'. Den nordkoreanske arbejdskraft er billig og ligeledes lejen af land. Det er planlagt at området, der kommer til at sprede sig over 16,300 hektarer land og med 2000 fabrikker i funktion skal være færdigt i år 2020.

EU-landene og Danmark skal fortsat støtte de eksisterende træningsprogrammer for især den nordkoreanske landbrugssektor, der har brug ekspertise. Gennem handel og det forbedrede diplomati er vejen lagt for en åbning af landet, en bedre kommunikation samt en

Forsvar for politiklagenævnnsordningen

af Karsten Hjorth, statsadvokat

I en artikel i "Nyhedsblad" for oktober 2004 har formanden for Dansk Retspolitisk Forening, cand. jur. Jørgen Jepsen, fremsat et voldsomt angreb på den nugældende ordning vedrørende klager over politifolk. I artiklen henvises til "en række nyligt omtalte sager i massemedierne", og mere konkret henvises til en sag vedrørende en ung mand, der døde, medens han var i politiets varetægt under transport fra Løgstør til Aalborg, men hvor statsadvokaten desuagtet ikke fandt grundlag for kritik af de involverede politifolk.

Jørgen Jepsen konkluderer - på grundlag af en helt kort og ukorrekt redegørelse for ovennævnte sag, som han alene synes at kende fra en TV-udsendelse om den, og helt uden omtale af begrundelsen for afgørelsen, at "sagen er endnu en grotesk demonstration af det ulige magtforhold i forbindelse med klager over politiets adfærd". Jørgen Jepsen foreslår i stedet en ordning, der er inspireret af de alternative ordninger, som findes i både Norge og England, men som han dog ikke beskriver nærmere.

Jørgen Jepsens artikel bør ikke stå uimodsagt, men de begrænsede pladsforhold her i bladet tillader mig desværre kun nogle mere generelle bemærkninger om den nugældende ordning vedrørende klager over politiet. Sagen fra Løgstør må jeg af pladsgrunde desværre lade uomtalt.

Den gældende klageordning blev indført ved lov med virkning fra 1. januar 1996 efter et meget grundigt arbejde i et alsidigt sammensat udvalg. Samtlige 14 medlemmer af udvalget var enige om at afvise en lang række modeller til klageordning. Udvalget overvejede særlig grundigt den norske ordning. Efter denne ordning foretages undersøgelser mod politifolk af muligt strafbare forhold af et særligt organ bestående af en dommer, en forsvarsadvokat og en person med efterforskningserfaring, medens den lokale statsadvokat - ligesom i Danmark - afgør, om der skal rejses tiltale. Klager over politifolks ikke-strafbare adfærd behandles og afgøres derimod almindeligvis af politiets ledelse. Udvalget afviste imidlertid - af grunde, som pladsforholdene ikke tillader mig at redegøre nærmere for - også enstemmigt denne ordning.

I stedet gik samtlige medlemmer af udvalget ind for en ordning, hvorefter såvel klager over politifolks ad-

færd og som anmeldelser mod politifolk for strafbart forhold behandles og afgøres af vedkommende regionale statsadvokat, der dels blev anset for at være uafhængig af politiet, og dels i kraft af sit øvrige arbejde med behandling af straffesager skønnedes at være særlig godt fagligt kvalificeret til at behandle og afgøre de pågældende sager. Et mindretal ønskede dog, at der tillige til ordningen blev knyttet et antal særlige af statsadvokaterne helt uafhængige kontrolorganer, såkaldte politiklagenævn, bestående af en forsvarsadvokat og 2 læge medlemmer, og det blev den af mindretallet foreslåede ordning, der blev gennemført.

Ordningen er herefter den, at undersøgelsen i de sager, der er omfattet af klageordningen, skal forestås af statsadvokaten. Alle sager skal derefter forelægges for vedkommende politiklagenævn, der skal udtale sig om statsadvokatens udkast til afgørelse. Statsadvokaten træffer derefter afgørelse. Politiklagenævnene kan anmode om, at der foretages yderligere undersøgelser, inden der træffes afgørelse, og de kan, ligesom sagens parter, klage til Rigsadvokaten over statsadvokatens afgørelse.

Bortset fra enkelte personer, der - ofte på grundlag af utilstrækkeligt kendskab til de pågældende sager - har kritiseret konkrete afgørelser, har de personer og myndigheder, der har forstand på klageordningen, siden ordningens ikrafttræden i almindelighed stedse udtrykt tilfredshed med den. Således har landsformanden for samtlige landets politiklagenævn bl.a. skrevet følgende i Rigsadvokatens årsberetning for 2003 om politiklagenævnnsordningen:

"Gennem det samarbejde, der har udviklet sig mellem de enkelte nævn (...), er det gennem gensidig erfaringsudveksling lykkedes at koordinere sagsbehandlingsmåden, så ordningen nu fungerer, således om hensigten var ved ordningens etablering, uden vilkårlighed, men efter de retningslinier, der er lagt for nævnenes arbejde som kontrolmyndighed for statsadvokaternes behandling af klager over/mod politipersonel. (...) Nævnene har betydning som kontrolorgan i klagesagsbehandlingen, men det er væsentligt, at befolkningen som sådan gøres udtrykkeligt bekendt med, at anklagemyndigheden (udh. her), repræsenteret af statsadvokaterne og Rigsadvokaten, og politiet (udh. her), fra den patruljerende gadebetjent til politimestrene i de enkelte embeder, er adskilte organer, ligesom det bør præciseres, at Politiklagenævnet

Politiklagenævnens ordningen bør ændres

Af Jørgen Jepsen

Statsadvokat Karsten Hjorth har ovenfor fremkommet med et forsvar for den gældende politiklageordning ved at refererer de gældende regler og deres forhistorie. Derimod finder KH ikke plads til at svare vedrørende konkrete sager af tvivlsom karakter eller på de principielle synspunkter, der er fremført bl.a. i min artikel i oktober-nummeret af bladet. KH finder i øvrigt den fremsatte kritik ubegrundet. Det siger sig selv, at korte indlæg af den type, vi her må holde os til, kun kan blive en summarisk gengivelse af synspunkter, men jeg finder alligevel Karsten Hjorths svar utilfredsstillende.

Med hensyn til en nærmere uddybning af mine synspunkter, baseret bl.a. på en række sager og på Rigsadvokatens årlige beretninger, som jeg selvfølgelig har gennemlæst nøje, skal jeg henvise til min længere artikel i Retspolitisk Forenings jubilæumsskrift "Retspolitiske Udfordringer" (Gjellerup, 2003) om Klager over politiet og "Boomerang-sager" (kontra-sager imod klagere).

Modsat de instanser, der er involveret i det nuværende system, og det udvalg, der i sin tid valgte at gå ind for det, finder jeg ikke, at Statsadvokater har den utvivlsomme uafhængige stilling i forhold til de politifolk, der klages over vedr. evt. strafbar adfærd, ligesom politiklagenævne ikke kan føre en tilstrækkelig kontrol. Eventuelle klager til Rigsadvokaten fra politiklagenævn, hvis indstillinger er blevet underkendt af Statsad-

vokaten, afvises alt for ofte af Rigsadvokaten. Hvis formålet med ordningen skulle være at sprede tillid til klagesystemet, er den set i relation til aktuelle og potentielle klagere klart forfejlet. Jeg deltager gerne i en mere indgående diskussion af dette synspunkt, men må foreløbig henvise til det ovenfor nævnte indlæg. Der er et klart behov for en helt uafhængig afgørelsesinstans, der også kan udføre tiltale i fornødent omfang, og et sådant organ kan selvfølgelig etableres, hvis viljen er til stede.

Men hverken politi eller anklagemyndighed har vist sig at have tvivlens nådegave i forhold til deres egen virksomhed, og dette er måske det allermest alvorlige i virkelighedens verden. Det er i realiteten umuligt at få en saglig diskussion af disse problemer uden at blive beskyldt for at være politifjendtlig og ekstremistisk. I disse tider, hvor politiet får stadig større magtbeføjelser under stadigt mindre kontrol er en sådan diskussion ellers påkrævet, for at undgå at Danmark tager yderligere et skridt på den vej mod politistaten, som også prof. Vagn Greve ser betænkelige tegn på.

Lad os få en ny, principiel behandling i et bredt sammensat udvalg af hele spørgsmålet om kontrol med politiets magtudøvelse.

er et totalt uafhængigt organ."

Der er således intet sagligt grundlag for en ændring af den nugældende klageordning.

Valg i USA

Af Zbigniew Brzezinski

Det er slående, at begge de amerikanske præsidentkandidater grundlæggende foreslår de samme løsninger på problemerne. De er fanget af en verdensopfattelse, som bygger på en grundlæggende fejlfortolkning af vor tids store udfordring. Præsident Bushs "globale krig mod terror" er et politisk slogan uden egentlig substans, der forvrænger tingene i stedet for at gøre dem klarere. Den dækker over det vigtige faktum, at der foregår et internt opgør inden for islam, hvor nidkære fanatikere står stadig stejlere over for forskræmte moderate muslimer. Den unuancerede amerikanske retorik og handlen øger sandsynligheden for, at de moderate muslimer til sidst vil slutte sig til jihadfløjen i vrede og samle islam i en hovedkulds konfrontation mod USA.

Se bare, hvad der sker i Irak. Et stigende antal irakere opfatter efterhånden "befrielsen" fra Saddam Hussein som en foragtelig udenlandsk besættelse. Bush har mistet troværdighed i andre lande, som nærer mistillid til hele hans fremfærd. Desuden har briterne trukket nogle af deres soldater hjem fra Irak, polakkerne vil gøre det samme, og pakistanerne gjorde det for nylig klart, at de ikke ønsker at støtte en politik i Mellemøsten, som de opfatter som selvdestruktiv.

Faktisk er præsident Bushs politik i hele den muslimske og i den europæiske offentlighed bevidsthed ved at smelte sammen med ministerpræsident Ariel Sharons politik i Gaza og på Vestbredden. Der gøres nar ad denne politik, der, forstærket af antiamerikanske følelser, ses som et udtryk for, at amerikanerne drives af troen på brutal magtanvendelse, en halvkolonialistisk indstilling og fordomme mod den islamiske verden. Den sandsynlige effekt er, at det også fortsat vil være et overvejende amerikansk eventyr at holde den kurs, Bush har udstukket.

Denne globale ensomhed kan gøre en genvalgt Bushregering mere tilbøjelig til at kaste sig i armene på en ny, antiislamisk alliance ligesom Den Hellige Alliance, der blev indgået i 1815 for at forhindre, at

der opstod revolutionære bevægelser i Europa. Tanken om en ny Hellig Alliance luftes allerede af dem, der er interesserede i at holde USA fast i en længelevende konflikt med islam. Her er det nærliggende at tænke på Ruslands præsident Vladimir Putins støtte til Bush, og den nye alliance tiltrækker også visse antiislamiske indiske ledere, der vil forhindre pakistansk dominans af Afghanistan; også det israelske Likudparti er, ikke overraskende, fristet, og selv Kina vil måske være med i spillet.

For USA vil en ny Hellig Alliance imidlertid medføre voksende isolation i en stadig mere polariseret verden. Denne udsigt vil muligvis ikke få ekstremisterne i Bushregeringen til at vakle i deres tro. De er involveret i en eksistentiel kamp mod islam og så gerne, at USA angreb Iran, uden at de dog USA skal spille i verden. Men den foruroliker mere moderate republikanere.

Desværre er de problemer, USA står over for i Irak, langt mere komplekse, end de løsninger, demokraterne hidtil har foreslået i valgkampen. Senator John Kerry burde nyde godt af, at USA's traditionelle allierede har større tillid til ham, fordi han er villig til at genoverveje en krig, som han ikke selv har startet. Men det vil ikke i sig selv skaffe økonomisk og militær støtte fra Tyskland eller Frankrig. Den selvtilstrækkelige tendens til ikke at påtage sig et tungt sikkerhedsansvar har gjort lederne af de større europæiske lande til generøse kritikere, men utilbøjelige til at løfte nogle af byrderne.

Enhver ny regering, der vil have europæerne til at handle, skal stille dem over for nogle strategiske valg. Man skal overbevise europæerne om, at USA forstår, at man bedst påvirker det eventuelle udkomme af en borgerkrig inden for islam ved at skabe en stadig bredere alliance (i modsætning til Den Hellige Alliance), som forholder sig til Mellemøsten ved at kaste sig over områdets tre mest betændte og eksplosive problemer: Den israelsk-palæstinensiske konflikt, det israelske kaos og den udfordring, som et uroligt og potentielt farligt Iran udgør.

Hvert af disse spørgsmål udgør et problem for sig, samtidig med at de alle påvirker hinanden. Disse tre spørgsmål skal løses samtidig, og de kan kun løses effektivt, hvis USA og Europa samarbejder og inddrager de mere moderate muslimske stater.

En stor amerikansk-europæisk strategi skulle have tre spydspidser. Den første er en fælles erklæring fra USA og EU, som opridses de fundamentale principper for indgåelsen af en israelsk-palæstinensisk fredsftale, mens parterne selv skal forhandle om detaljerne. De væsentlige elementer i denne erklæring bør være: Parterne skal give afkald på retten til at vende tilbage til tidligere områder; 1967-grænserne skal ikke automatisk accepteres, men der skal gives territoriale indrømmelser, der modsvarer enhver ændring af grænseføringen; forstadsbosættelser langs med 1967-grænserne skal inddrages i Israel, men dem, der ligger længere inde på Vestbredden, skal rømmes for at give plads til repatrieringen af nogle af de palæstinensiske flygtninge; et samlet Jerusalem, der skal være begge staters hovedstad og endelig en demilitariseret palæstinensisk stat med tilstedeværelsen af internationale fredsbevarende styrker. En sådan fællesudtalelse ville give den israelske og palæstinensiske offentlighed en mere konkret fremtidsvision og dermed skabe opbakning til fredsprocessen, selv om de respektive ledere og nogle af borgerne i begyndelsen ville protestere.

For det andet skulle EU gå med til at give et vægtigt bidrag til Iraks genopbygning og indsætte en betydelig militærstyrke (inklusive franske og amerikanske enheder, som det også er sket i Afghanistan) for at begrænse USA's militære tilstedeværelse. En seriøs, parallel indsats i den palæstinensisk-israelske fredsproces kunne overtale visse muslimske lande til at deltage, et ønske, som Pakistans præsident Pervez Musharraf for nylig gav udtryk for. Iraks besættelse ville dermed blive forandret til en international tilstedeværelse, som ville styrke den nuværende irakiske marionetregerings legitimitet væsentligt. Men uden fremskridt i det israelsk-palæstinensiske

spørgsmål vil ethvert irakisk styre efter besættelsen være i opposition til både USA og Israel.

Desuden skulle USA og EU gå i dialog med Iran og diskutere mulige løsninger på regionale sikkerhedsspørgsmål som Irak, Afghanistan og ikke-spredning af atomvåben. På længere sigt skulle målet være en gensidigt acceptabel løsning, der udelukker, at Iran skaffer sig atomvåben, men fremmer landets moderate udvikling gennem en økonomisk udviklende normalisering af dets forbindelser til Vesten.

Et fornuftigt initiativ af denne art ville tvinge de europæiske ledere til at tage et standpunkt. Hvis de ikke sluttede sig til det, ville det indebære en risiko for en styrkelse og legitimering af amerikansk unilateralisme og skubbe Mellemøsten ud i en endnu dybere krise. USA kunne så foretage et unilateralt angreb på Iran og en unilateral tilbagetrækning fra Irak. I begge tilfælde ville det være i alle parter interesse at tage såvel byrderne som beslutningerne i fællesskab.

Debat@pol.dk

Zbigniew Brzezinski, national sikkerhedsrådgiver for Jimmy Carter-regeringen, er forfatter af "The Choice: Global Domination or Global Leadership".

Oversættelse: Lorens Juul Madsen.

Korte indlæg

RETSSTAT, MENNESKERETTIGHEDER OG RETLIGGØRELSE.

Jeg vil gerne debattere retsstaten i forhold til demokrati eller folkestyre. Jeg benægter den gængse opfattelse, at retsstat og demokrati er identiske. En endnu mere provokerende formulering går ud på, at retsstat går forud for demokrati. Den opfattelse anser jeg for katastrofal.

Retsstaten er en begrænsning af demokratiet. Det hedder da også konstitutionelt demokrati. Med menneskerettighedernes stigende betydning, globaliseringen og multikulturalismen kommer der en yderligere retliggørelse, som jeg anser for dybt uheldig og udemokratisk. Man kunne beskrive det som juristernes delvise overtagelse af lovgivernes rolle. Hvor tilhængerne af retliggørelsen påstår, at retliggørelsen er en udvidelse af demokratiet, hævder jeg omvendt, at retliggørelsen er endnu en indskrænkning af demokratiet i mindretallets navn.

Min tese er, at demokrati og flertal kommer før retsstat. Det indebærer, at det er vigtigt at kæmpe for mindretallets rettigheder i den politiske og demokratiske proces og dermed skabe flertal for rettighederne. Det indebærer også, at der er nogle rettigheder, som man ikke skal skaffe flertal for. Det må man acceptere og ikke forsøge ad indirekte vej at gennemtrumfe rettigheder i modstrid med flertallets opfattelse.

Man kunne også sige, at jeg foretrækker politisk aktivisme frem for juridisk aktivisme. Jeg vil tilføje, at jeg ikke tillægger juristerne skylden for denne udvikling. Skylden er selvsagt politikernes og ultimativt set vælgernes. Vi accepterer retliggørelsen. Det er det, der er galt. Men jeg påstår, at der findes en stor uformuleret og diffus modstand mod hele denne retliggørelse. En modstand som det er farligt for demokratiet at negligere.

Af relevant litteratur kan nævnes:

Chantal Mouffe: The Democratic Paradox.

Benjamin Barber: Strong Democracy.

Helle Porsdam: Fra Pax Americana til Lex Americana.

Kai Sørlander: Om menneskerettigheder.

Jean Fischer, kultursociolog og medlem af redaktionen på tidsskriftet SALT.

KORRUPTION SOM MENNESKERETTIGHEDS PROBLEM:

Politimanden får lidt cash og kigger den anden vej; lægen forventer en "gave" før han opererer; dommeren får en konvolut og skifter mening, embedsmanden ansætter sin svoger, mens en udenlandske byggefirma vinder en kontrakt, og så bidrager til præsidentens valgkomite. Korruption, misbrug af betroet tillid for egen vindings skyld, findes over alt. Både i u-landene og her i det højtudviklede EU. Korruption sluger vore bistandsmidler, skaber mistro til den offentlige sektor og tvinger de fattigste til at betale en skjult skat. Korruption accepteres af mange som en slags "smørelse" der får systemet til at glide lettere. Men de svageste bliver ofre. Man kan løfte pegefingeren, men det har man altid gjort. Hvordan bekæmper man egentlig korruption? Og hvad kan NGO'erne gøre?

Steven Sampson, Ph.D., docent i socialantropologi ved Lunds Universitet, bosat i København, forsker om korruption og antikorrupsionsbevægelser i Balkan.

Resolution by the IHF General Assembly on the Human Rights Crisis in the Chechen Republic and Its Threatening Implications

Moscow and Vienna, November 15, 2004.

Blatant violations of human rights and humanitarian law, such as forced disappearances, extrajudicial executions and torture remain pervasive in Chechnya, and perpetrators are not brought to justice. Civilians are the main victims, suffering from atrocities primarily committed by federal troops and Chechnya law enforcement agencies, but also by the rebels.

The General Assembly of the International Helsinki Federation for Human Rights (IHF), held in Moscow on 11-14 November 2004, affirmed its strong belief that the Chechen conflict can only be solved by political means. The Helsinki Committees stated that all sides that are needed to reach a viable political settlement must be engaged in negotiations in order to overcome the present impasse. As a specific constructive step, they expressed support for the initiative of the All-Russian Union of the Soldiers Mothers Committees to give an impulse to the process of negotiations.

The International Helsinki Federation is convinced that the human rights crisis in Chechnya deeply affects the situation in the Russian Federation as a whole. Chechnya represents a catalyst for an increasingly repressive and authoritarian regime in the country a militarized society. The IHF condemned, in particular, the initiative of the Prosecutor General of the Russian Federation, the chief official supervising compliance with the law, who proposed to take family-members of individuals suspected of terrorism hostage as a necessary and effective measure to fight terrorism. The IHF emphasized that such developments in Russia are not an internal matter of the Russian Federation, but a threat to the rule of law and human rights in the OSCE region, which must in turn be a concern of the international community.

The IHF noted that by failing adequately to denounce and sanction massive violations of human rights in Chechnya and attacks against democracy in Russia as a whole, European Union countries and the United States acquiesce to the continued deterioration of the human rights climate.

The Helsinki Committees expressed serious con-

cern about the blockade on objective information relevant to the Chechen conflict and the human rights situation in the region by the Russian government. The IHF particularly condemns the persecution of human rights defenders and independent journalists.

In its Report from 20 September 2004, the Committee on Legal Affairs and Human Rights of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE) confirmed that *"the human rights situation in the Chechen Republic remains catastrophic"* and did not acknowledge any notable progress with regard to fighting impunity for human rights violations. In this light, the IHF called upon the international community to work toward the creation of an *ad hoc* tribunal, following the PACE resolution of March 2003.

In order to contribute to this process, the IHF invited human rights NGOs in the OSCE territory to join forces toward the creation of a consolidated data base with evidence that could be passed on to such a tribunal.

Nyt fra sekretariatet

Af Ole Richter, daglig leder

Medarbejdere:

Signe Trier ventes hjem fra NATO/Brüssel den 21. december. Hun glæder sig til at komme hjem – og vi glæder os til at hun gør det.

Klaus Groth er fratrådt.

Ljiljana Prodic er tiltrådt som rengøringshjælp.

IT:

Vort edb-netværk er ved at blive omlagt, så hav (kun)lidt tålmodighed.

Julefrokost:

Årets ultimative begivenhed finde sted torsdag den 16. december kl. 13. I den anledning vil sekretariatet være lukket for henvendelser, personlige og telefoniske, fra samme tidspunkt og resten af dagen.

Projekter:

Formanden og medarbejdere i Sekretariatet arbejder på at få Komiteens vigtigste projekter i gang:

Det er Minoritetsprojektet om behandlingen af mindretal i de nye EU-medlemslande, og projektet om Ytringsfrihed i Rusland, som med udgangspunkt i journalist Vibeke Sperlings manglende visum og akkreditering til Rusland.

Højskoleprojektet:

I samarbejde med Jakob Erle er Ole Richter og Margareta Kepinska Jakobsen i fuld gang med det initierende arbejde med danske højskolers bidrag til udvikling af civilsamfund, demokrati og menneskerettigheder i Øst og Sydøst Europa.

Medlemmer:

Der er flere "gamle", tro medlemmer, som har glemt at betale deres kontingent. Hvis ikke de betaler lynhurtigt er vi nødt til at slette dem af hensyn til vort forhold til de (bevilgende) myndigheder!

For de gamle, der faldt er der ny overalt(næsten). Vi får heldigvis mange nye medlemmer, og det er vi naturligvis glade for, men vi vil også gerne beholde de gamle

Jul og Nytår:

Man skal ikke påregne at Sekretariatet er besat alle dage mellem Jul og Nytår.

God Jul og Godt Nytår

Ole Richter
Daglig leder

Kalender:

Debatmøder på Helsingfors Komiteen:

(den første onsdag i hver måned)

onsdag d. 1. september 2004, kl. 16.30

Redaktør Herbert Pundik, Politiken:

Mellemøsten

Sharon og Arafat - hindringer for fred ?

Yderligere debatmøder annonceres senere,
dels på Komiteens hjemmeside og dels i kommende blade.

Møderne afholdes i komiteens lokaler, Gothersgade 89, 1. sal
Tilmelding venligst på komiteens email: main@helsinki-komiteen.dk
eller tlf.: 33 91 81 10

Bestyrelse:

Ole Espersen - formand
Gerd Battrup
Torben Ishøj
Hans Henrik Brydesholt
Anse Leroy

Rådgivende komité:

Alken, Ib
Altschuler, Finn
Barfoed, Niels
Bennedsen, Dorte
Bille, Grete
Christensen, Arne Piel
Czartoryski, Adam
Elmqvist, Bjørn

Estrup, Jørgen
Gelfer-Jørgensen, Mirjam
Gjellerod, Henning
Groth, Niels
Gulmann, Claus
Hvidt, Kristian
Jakobsen, Margareta Kepinska
Jerichow, Anders
Krag, Helen
Langebæk, Steen

Mottelson, Ben
Nikqi, Riza
Nørgaard, Per
Pedersen, Klaus Carsten
Petri, Michael
Pundik, Herbert
Rehof, Lars Adam
Richter, Ole
Riishøj, Søren
Rubow, Caroline

Severinsen, Hanne
Siesby, Erik
Trolle, Eskild
Vasegaard, Gertrud
Weissmann, Vladimir

Lad os ikke bidrage til lugten af angst

Hvorfor skubber I så hårdt til hinanden
i bussen, vinteren er uhyggelig nok
i sig selv.

Hvad ved vi om godhed
og ondskab? Lad os ikke bidrage
til lugten af angst.

De fleste mennesker gør sig stor umage
med at leve,
og den, der hver morgen påtager sig
at stå op, fortjener respekt.

At fange firben i mørke

Under myrderierne gik vi
intetanende tur langs søerne.
Du snakkede om Szymanowski.

Jeg studerede en råge,
der hakkede i en hundelort.
Enhver er fanget i sin eget,
omgivet af en hård skal af uvi-denhed,
som beskytter vore fordomme.

Holisterne tror, at en sommerfugl i Himalaya
med et vingeslag kan påvirke klimaet
i Antarktis. Måske er det sandt.
Men der, hvor kampvognene ruller ind,
og kød og blod drypper fra træerne,
er det ingen trøst.

At søge sandheden er som at fange firben
i mørke. Druerne er fra Sydafrika,
risen fra Pakistan, dadlerne er dyrket i Iran.
Vi støtter ideen om åbne grænser
for frugt og grønt,
men hvordan vi end vender og drejer os,
vender røven bagud.

De døde begravnes dybt inde i avisen,
så vi uanfægtede kan sætte os på en bænk

i udkanten af paradiset
og drømme om sommerfugle.

Det dér

Det sker jeg bliver ramt af det dér,
når vi ser nyheder, og der er børn i stuen.
Deres alvorlige uro ved synet af drab
og lyden af gråd kan fortætte sig
til et stort spørgsmålstegn, der hænger
over mit hoved som en økse
eller en snavset sky.

Jeg slukker. Jeg forsøger at udradere
det hele, flytte stemningen. Forgæves.
At smadre fjernsynet er heller ikke nok.
Sandheden om verdens tilstand siver
ind gennem væggene; børnene ved alt
naturligvis, det er deres verden -
den eneste, jeg har til dem.
Du kan se det på deres øjne;
de vil ikke frikende os. Aldrig!
Vore vittigheder er uden virkning,
kynisme giver minuspoint.
For hver dag hober der sig mere op
af det dér.

Argumenter

Kan verden forbedres? Først skal vi have ændret
den menneskelige natur. Der er grund til pes-simisme.
Ondskaben triumferer, og had optræder klædt
i religion, eller den nyeste politiske uniform.

Men det er endnu vanskeligere at opgive ideen
og slå sig til tåls med verden, som den er. Så må vi
give slip på drømmen om, at vore efterkommere går
en lykkeligere fremtid i møde. Den genetiske arv.